

„ALKOTMÁNYTISZTELŐ POZITIVISTA VAGYOK”

HOLLÓ ANDRÁSSAL, AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HELYETTES ELNÖKÉVEL
HALMAI GÁBOR ÉS TORDAI CSABA BESZÉLGET

Ön abban a kivételes helyzetben van, hogy az Alkotmánybíróság felállításának előkészítésétől az első kilenc évben főtítkárként, majd a második ciklusra is átkelően bíróként, átláthatja a magyar alkotmánybíráskodás létrejöttét és megszilárdulását. Nem sok forrás szól az alkotmánybírói törvény születésének körülményeiről. Az egyik leghomályosabb pont, hogy miként fogadhatott el az akkori MSZMP egy ennyire széles hatáskörrel rendelkező Alkotmánybíróságot.

Az első tervezet, ami az igazságügyben készült, egy sokkal szűkebb hatáskörű Alkotmánybíróságot modellezett. A törvények megsemmisítésére sem lett volna hatásköre az Alkotmánybíróságnak, csak fel szólalhatott volna a parlament előtt, hogy jelezze az alkotmánysértést; az alkotmánysértés kimondása az Országgyűlés hatásköre lett volna. A törvénytervezet szűkebb indítványozói körrel számolt. Igazából a Háromoldalú Tárgyalások nyomán lett egyre erősebb a hatáskör, az MSZMP nem igazán érzekelte ennek az intézménynek az erejét, jelentőségét. Az Ellenzéki Kerekasztal politikai nyomásán kívül a szakma is lobbizott, aminek több előzménye is volt. A szakma nagy örömmel vette, hogy informális tárgyalásokon az ellenzék egy erős alkotmányvédő szerv felállítása mellett érvelt.

Ezzel együtt is azt gondoljuk, hogy még a Pozsgay által dominált kormány álláspontja sem egyezett meg azzal, amit az Ellenzéki Kerekasztal oldalán Sólyom László vagy Tölgyessy Péter képviselt.

A mindenki által kezdeményezhető eljárás, az *actio popularis* erőltetése a szakmai meggyőződés mellett nyilván abból a politikai feltételezésből táplálkozott, hogy ha az első szabad választáson az MSZMP jó eredményt ér el, az ellenzék számára legyen egy hatékony ellensúly. Meggyőződésem – mint erre már utaltam –, hogy az MSZMP akkori vezetői igazából nem mérték fel, milyen szerepe lehet egy erős Alkotmánybíróságnak. Kétségtelen persze, hogy pozícióik gyengülése is hozzájárult ahhoz, hogy egyre több ellenzéki követelést – így az *actio popularis* is – tudomásul vettek és elfogadtak.

Az actio popularisszal szemben azért nemcsak a politikusoknak voltak aggályai, a Társadalmi Szemlében 1991-ben Ön is ellene érvelt.

Az akkori kritikám során elsősorban a főtítkár beszélt belőlem. A főtítkárság feladata, hogy megszüntse a kocsás papíron érkező indítványok áradatát. Ezért az volt az álláspontom, hogy valamiféle szűrőt mindenképpen alkalmazni kellene. Nem szükségszerű, hogy megtartsuk a bárki által indítható eljárást. Persze politikailag is meg lehet közelíteni a kérdést: ha a polgár bármikor az Alkotmánybírósághoz fordulhat, egyfajta társadalmi alkotmánybíráskodás jöhet létre. Ezt a hatáskört egyébként az évek kétségtelenül igazolták, a hordalékban elég sok aranyrög volt és van is. Akár még azt is mondhatjuk, hogy a legtöbb nagy ügy – most függetlenül attól, hogy irányítani is lehet az indítványozást, ha egy kicsit cinikusan fogalmazok – a ‘bárki-kosárból’ került a testület elé. Éppen ezért ma már nem írnám le ugyanazokat a gondolatokat ezzel kapcsolatban, mint nyolc évvel ezelőtt. Azt azonban fenntartom, hogy érdemes lenne valamilyen szűrőket alkalmazni. A teljes ülésen erről többször volt vita, és alapvetően két elképzelés merült fel: az ügyvédkényszer és az érintettségi elv. Az ügyvédkényszer el tudnám fogadni, de nyilván ezt úgy kellene megoldani, hogy az indítványozónál ne merüljön fel ügyvédi költség. Ezt valamilyen adóírási technikával – feltételezem – el lehet érni. Ez a szűrés pedig kitermelhetne egy olyan ügyvédi gárdát is, akiknek affinitása van az alkotmányossághoz, tehát újfajta szemléletet is hozhatna mindez az ügyvédi gyakorlatba. Az érintettséggel kapcsolatban már nem fogalmaznék ennyire egyértelműen. Miért ne fordulhatna egy büntetőjogász egy általa sérelmezett rendelkezés miatt az Alkotmánybírósághoz, miért kellene megvárnia azt, hogy valakit el is ítéljenek a támadott szakasz alapján? Meg aztán – például a nyugdíjügyekben – az érintettség megkövetelése sem csökkentené radikálisan az indítványozásra jogosultak körét.

Mit gondol, változott-e az actio popularis szükségessége az elmúlt tíz év során?

Én ezt a kérdést nem kötném a rendszerváltozáshoz. Szerintem egy konszolidált, letisztult jogállami mű-

ködésben ugyanúgy szerepe lehet az állampolgári kezdeményezésnek. Az absztrakt alkotmányértelmezést jobban lehet kötni a jogállam kialakulásához. Az évtized elején a politikai vitákban igen hamar konszolidált helyzeteket kellett teremteni. Egyszerűen fogalmazok: akkoriban nagyon gyorsan egyértelművé kellett tenni, hogy az alkotmány mit enged és mit nem enged meg. Az alkotmány védelme érdekében volt nagy szerepe az absztrakt alkotmányértelmezésnek. Ma ezt már nem látom annyira fontosnak.

Mit gondol arról az új jelenségről, ami tulajdonképpen 1997 óta egyre gyakrabban tűnik fel, hogy olyan politikai szereplők, akiknek egyébként nincsen indítványozási jogosultságuk absztrakt alkotmányértelmezésre, valaki más, hatáskörrel rendelkező szereplőn keresztül, elsősorban az ombudsmanon keresztül terjesztenek elő indítványt?

Nagyon határozottan ellenzem ezt a gyakorlatot, szerintem az ombudsman nem értelmezheti így az Alkotmánybírósághoz fordulás jogát, ő csak a tevékenysége során felmerült alkotmányossági anomáliák alapján fordulhat hozzánk ilyen indítvánnyal. Tehát nem vállalhat fel közvetítő szerepet, nem indítványozhat megrendelés alapján.

De az Alkotmánybíróság 1997-ben mégis befogadta az ombudsman népszavazási kezdeményezését.

Igen, de csak azért, mert nem akartuk értelmezni az ombudsmanról szóló törvényt.

Értelmezni lehetett volna az indítványozói jogosultságot.

Ez egy igen kemény döntést lett volna, a testület akkor ettől eltekintett. Mindenesetre nagyon izgalmas kérdés, hogy az alkotmánybírósági törvény és az alkotmányvédelem szempontjából az ombudsmannak mi a szerepe. Ezt a leckét megkaptuk, előttünk van egy indítvány, tehát ezzel a problémával az Alkotmánybíróságnak foglalkoznia kell.

Mennyire látja igazolva az eltelt több mint kilenc év után a nálunk kialakult alkotmánybíráskodási koncepciót? 1991-ben az egyik írásában még az absztrakt normakontrollal szemben is inkább a mai alkotmányjogi panasz preferálását tartja szükségesnek. Ön szerint tehát az Alkotmánybíróságnak inkább el kellene mennie a konkrét jogviták eldöntésének irányába?

Szerintem a funkcionális alkotmányértelmezés szerepén van a hangsúly, ez a különböző hatáskörök gya-

korlásában egyaránt megnyilvánul. Az absztrakt alkotmányértelmezés lehetőségének fenntartását a jelenlegi testület is támogatja, tehát nem akarunk ettől megválni. Ennek a hatáskörnek az alkotmánybíráskodásban nagy súlya és persze nagy veszélye is van. Az Alkotmánybíróság ilyenkor ott van az alkotmányozó hatalom előszobájában, sőt néha beljebb is kerül... Nagy szerepe van tehát a testület önmérsékletének. Az Alkotmánybíróság kialakította azt a gyakorlatát, hogy lényegében akkor is tud absztrakt alkotmányértelmezést adni, ha erre nincs kifejezett indítvány. Kiemelhet a rendelkező részbe egy fontos elvi tételt – ami egyben az alkotmány valamelyik tételének értelmezését foglalja magában –, és ennek alapján dönt a támadott norma alkotmányosságáról. Ezt éppúgy megteheti utólagos normakontroll esetén, mint egy alkotmányjogi panasz elbírálása során. Ezzel tulajdonképpen kikerüli a testület az absztrakt alkotmányértelmezés jelenlegi eljárási rendjét.

És van erre joga az Alkotmánybíróságnak?

Ez szövegszerűen nincs benne a törvényben, de szerintem kiválthatja az absztrakt alkotmányértelmezést. Az absztrakt utólagos normakontrollt egyébként feltétlenül fenntartanám, csak az önkormányzati rendelet és – a kormány alatti szinttől lefelé – az állami irányítás egyéb jogi eszközei tekintetében a jogforrási hierarchia védelmét, a törvényességi kontrollt a közigazgatási bíróság hatáskörébe adnám.

Az absztrakt alkotmányértelmezés háttérbe szorítása nem jelentené azt, hogy az Alkotmánybíróság az alkotmányozás veszélye helyett a törvényalkotás veszélyének nem tud majd ellenállni? Egy 1991-ben hozott határozatban már felmerült kisebbségi véleményként Kilényi Géza részéről, hogy az élő jog-doktrína helyett az alkotmánykonform értelmezést kellene alkalmazni, azaz elvi tételeket kellene a rendelkező részben, kötelező jelleggel kimondani. Ez az 1993-as bírósági ügyben megtörtént és azóta állandó gyakorlat. Ezzel kapcsolatban nemcsak az a kérdés, hogy ez a hatáskör nincs benne a törvényben. Valójában itt arról van szó, hogy az Alkotmánybíróság kötelező érvénnyel törvényt értelmez, ahelyett, hogy az alkotmányt értelmezné, ezzel pedig tulajdonképpen törvényt alkot, mert a rendelkező részben kifejtett törvényértelmezési szöveg attól kezdve a törvény élő szövege lesz.

Megmondom őszintén az alkotmányos követelménnyel kapcsolatban nekem is voltak aggályaim. Szerintem is törvényi alap nélkül gyakorolja ezt a hatáskört a testület, ugyanakkor indokoltságáról

meg vagyok győződve. Mindenképpen le kell szögezni, hogy az alkotmányos követelményt tartalmazó határozat nem egészítheti ki a normát, illetőleg nem fogalmazhat meg új normát, ez ugyanis a jogalkotó alkotmányos mozgásterét alkotmánysértően szűkítené. A másik formális követelmény, hogy az alkotmányos követelménynek minden esetben visszavezethetőnek kell lennie elsősorban konkrét alkotmányi rendelkezésre, esetleg alkotmányos alapelvre. Vagyis szerintem az alkotmányos követelmény megfogalmazása során csak azt mondhatjuk ki, hogyan nem lehet alkotmányosan értelmezni az adott normát.

Tavaly egy hasonló ügyben az Alkotmánybíróság ha nem is semmisített meg bírói döntést, annak a Damoklész-kardját azért fönntartotta. Azt mondta, hogy ha a törvényhozó nem teszi lehetővé, hogy polgári eljárásban is legyen hatása az Alkotmánybíróság döntésének a konkrét ügyre, akkor a testület esetleg megint meg fog semmisíteni bírói ítéleteket.

A teljes ülés egy kétlépcsős megoldást alakított ki. Először alkotmányos követelményt állapít meg, és ha ezt az alkotmányos követelményt a bíróság a gyakorlatban figyelmen kívül hagyja, akkor kialakul az az élő jog, ami a kemény fellépésre alapot ad. Én azonban változatlanul nem értek egyet az élő jog teóriával. Elsősorban azért nem, mert egyszerűen nem vagyunk képesek ilyen komoly vizsgálódás elvégzésére. Egyáltalán nem világos, hogy mikor tudunk eljutni oda, hogy maradéktalanul bizonyítottnak vegyük az élő jogot. Én csak addig tudok elmenni, hogy kimondunk egy negatív alkotmányos követelményt, de innentől tiszteletben kell tartani a bírói függetlenséget; nem gondolom tehát, hogy el kell mennünk a konkrét jogvita eldöntése felé.

Biztosan tudja, hogy Pokol Béla még 1991 végén az első két év tapasztalata alapján megpróbálta kategorizálni az alkotmánybírákat. Azt mondta, hogy vannak alapjogi aktivisták és vannak parlamenti törvénybarátok. 1989-ben Ön az egyik írásában a természetjogi felfogás ellen érvelt. Mit gondol saját magáról, hol helyezné el önmagát?

Ha karakterisztikus megfogalmazást kell tenni, akkor alkotmánytisztelő pozitivista vagyok, ez már az ügyési múltamból is következik. De úgy érzem, nem vagyok fafejű pozitivista, fogékony vagyok a szellemes aktivizmusra is. Ezzel együtt néhány határozattal kapcsolatban vannak bizonyos fenntartásaim, de az első kilenc évet briliáns szellemi teljesítménynek tartom.

Hat éven keresztül főtitkárként ült a teljes ülésen, nem szólhatott hozzá az ügyekhez. Mihez fűzőtt volna mégis különvéleményt, hol kellett volna Ön szerint jobban ragaszkodni az alkotmány betűjéhez?

A hatalmi szervek működéséről sokkal egyszerűbben alkotok véleményt. Ezekből a határozatokból erőteljesebb összhangzat csendül ki, számítsuk most le a kapcsolódó politikai zöngéket, amiket adott esetben az motivált, hogy a miniszterelnök és a köztársasági elnök vitatkozott. De ezzel együtt is azt mondom, hogy a hatalmi szervek működésére vonatkozó koncepció valahogy zártabb volt és az egyetértés volt jellemző. Az alapjogi ügyekben kicsit más a helyzet. Például a halálbüntetésnél én is Schmidt Péter álláspontjával értem egyet. Ha én akkor alkotmánybíró vagyok, akkor azt a különvéleményt Schmidt Péterrel együtt írom alá.

Azért írta alá a különvéleményt, mert hatásköri aktivizmust tapasztal, vagy azért, mert azt gondolja, hogy az alkotmány értelmezése szempontjából túlságosan aktivista a többségi álláspont?

Egyértelműen hatásköri megfontolás miatt. Egyetértek azzal az állásponttal, hogy ha az alkotmányon belül ellentmondás van két rendelkezés között, akkor azt alkotmánybíróként nem oldhatom fel, ez már az alkotmányozó hatalom szférája. A hatáskörök szempontjából egyértelműen pozitivista vagyok, ez kiderült az ombudsmanok indítványának tavalyi visszautasításából is. Én ott egyértelműen szorosan értelmeztem az alkotmánybíróági hatáskört.

Az Ön álláspontja szerintünk is egy következetesen pozitívista álláspont abból a szempontból, hogy azt mondja, erre nem volt hatásköre az Alkotmánybíróságnak. Ugyanakkor a saját párhuzamos véleményének a végén azzal indokolja a döntést, hogy nincsen hatáskör a törvényben arra nézve, hogy folytassák hivatalból azt az eljárást, amit az indítványozó megszakított. De ha lenne, mondja Ön, akkor folytatni lehetne az eljárást. Ön elfogadna egy ilyen törvényt? Vajon nem aktivista felfogása ez az alkotmánybíráskodásnak? A hatályos törvénytől függetlenül Ön szerint mi lenne a helyes?

Elvileg elfogadható, hogy alkalmazzuk mind a szubjektív, mind az objektív alkotmányvédelmet. Szerintem összeférhet a hivatalbóliség az alkotmánybíráskodással, de semmiképpen sem lehet elsődleges. Semmiképpen nem tudnám elfogadni, hogy az alkotmánybíráskodás hivatalbóli alkotmányvédelem legyen, nekünk elsősorban reagálni kell. Ugyanakkor

van objektív alkotmányvédelmi kötelezettségünk is, és ezt speciális helyzetben fel kell vállalnunk. Például az indítványok kiterjesztő értelmezésével.

Ezért nem kifogásolja az Alkotmánybíróság gyakorlatában, hogy az indítványt meglehetősen szabadon kezeli?

Igen. Ezért gondolom úgy, hogy bár az indítványozó egy adott paragrafust kér megsemmisíteni, az Alkotmánybíróság megteheti, hogy szoros alkotmányossági összefüggés alapján egy másikat helyez hatályon kívül; és – megint csak a szoros összefüggés okán – esetleg az alkotmány másik rendelkezése alapján, mint amire az indítványozó hivatkozott.

A hatásköri passzívizmus nem jelent szükségképpen passzívizmust az alapjogok értelmezése területén. Mit gondol például arról, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból olyan jogokat olvasztott ki, amelyek nem szerepelnek tételesen az alkotmány szövegében?

Talán furcsán hangzik egy pozitivista szájából, de nagyon szellemesnek és megalapozottnak tartom ezt a megoldást. Egy alkotmánybírónak mindenképpen feladata, hogy az elvont jogok tartalmát kibontsa. Az emberi méltóság problémája nagyon nehezen oldható meg, hiszen elsősorban erkölcsfilozófiai kérdés, hogy az ember érinthetetlen lényegébe mennyire hatolhat be a jog, pontosabban: hol az a határ, amin túl már alkotmánysértő a behatolás. Ez azonban semmiképpen sem jelentheti azt, hogy nem kell megoldani egy ilyen jogi problémát. Amíg ilyen absztrakt tételeket fogalmaz meg az alkotmány, addig az Alkotmánybíróságnak ki kell mondania, ami a lelkiismerete szerint ezekből kikövetkeztethető. Ha a jogpozitivisták találkozik egy absztrakt jogtétellel, abból nem következik, hogy nem mondhat semmit. Ez pedig komoly szellemi erőfeszítést igényel, és úgy látom jó megoldás született, meg is szavaztam volna a 8/1990-es határozatot, amelyben az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogból levezette az általános személyiségi jogot.

Ezért hivatkozik a második abortuszhatározathoz fűzött párhuzamos véleményében az önrendelkezési jogra, amely pedig tételesen szintén nem szerepel az alapjogok között?

Igen. Az emberi méltóságból éppúgy kiolvasható az önrendelkezési jog, mint a magánszférához, a személyiség kibontakoztatásához, vagy a névviseléshez való jog. Ezt lehet ugyan alapjogi aktivizmusnak nevez-

ni, de ha nem ezt tette volna az Alkotmánybíróság, akkor el kellett volna utasítania az indítványozókat – idáig pedig nem tudok eljutni, ennyire nem vagyok pozitivista. Azon, hogy alapjogi védelmet kaptak és kapnak ezek a jogok, csak egy nagyon radikális teljes ülési döntéssel lehetne változtatni, ennek pedig szerintem nincs esélye. Elvileg mindig előfordulhat, hogy bekerül hat kemény pozitivista bírő a testületbe, és ők alapvetően átfogalmazták a koncepciókat, de erre szerintem jelenleg csak elvi esély van.

Hogyan helyezné el a konzervatív-liberális mezőkben a két abortuszhatározatot és a második döntéshez fűzött párhuzamos indoklását?

A második határozat szerintem liberálisabb volt, bár meggyőződésem szerint az ellenőrzött indikáció sértené az anya önrendelkezési jogát és magánszféráját. Ha tetszik ez egy liberális felfogás a konzervatív többségi döntéssel szemben. Azért mondom mégis, hogy a második határozat liberálisabb az elsőnél, mert a súlyos válsághelyzet vizsgálatának alkotmányos lehetősége mellett egyenrangúként említi a tanácsadást, a magzatvédelem hatékony intézményrendszerének kiépítését is. Szerintem akkor lett volna egyértelműen konzervatív a határozat, ha nem ezt az alternatív megoldást, hanem csak az első fogalmazza meg a rendelkező részben. A felelős döntés joga változatlanul az anyáé marad, erre a határozat is utal. Együttműködési kötelezettsége sincs, persze el kell mennie a tanácsadásra.

Nem érzi az önrendelkezési jog szempontjából problematikusnak, hogy nem semleges ez a tanácsadás?

Az én értelmezésem szerint semleges. Az anya elmegy, meghallgatja a tanácsadót, majd utána hozhat egy ellenkező döntést, azaz a felelős döntés joga az övé marad. Mindez elvileg persze vitatható, de szerintem még nem korlátozza aránytalanul az önrendelkezési jogot. A kiolvasztott önrendelkezési jog ugyanúgy az alapjogi teszt alá vehető, mint bármelyik alapjog, tehát az arányos korlátozás megengedhető.

Korábban említette, hogy nem értett egyet azzal, hogy az Alkotmánybíróság felállalta a döntést a halálbüntetés ügyében. Ön szerint az új összetételű Alkotmánybíróság mennyiben fogja felállalni az alapjogi határesetekben való döntést?

Több ilyen ügy van előttünk. Ismeretes az az álláspont, hogy a társadalom még nem minden esetben érett arra, hogy befogadja azokat az úgymond liberális elveket, amiket az Alkotmánybíróság megpróbált

és megpróbál a határozataiban megfogalmazni. Ennek szerintem is van veszélye, például az eutanáziát illetően én sem szívesen foglalnék állást még nagyon sokáig. Más kérdésekben viszont – például több, a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggő ügy fekszik az Alkotmánybíróság előtt, de kábítószerrel kapcsolatos indítvány is érkezett hozzánk – megkísérünk válaszokat adni. Biztosan sokat vitatkozunk majd, de megszületnek a döntések.

Azt mondta, hogy az Alkotmánybíróság határozatai liberálisok voltak. Úgy ítéli meg, hogy az első kilenc év Alkotmánybírósága egy liberális bíróság volt?

Az alapjogi bíraskodás tekintetében mindenképpen. Azt mondanám, hogy tudós alkatú szellemi szabadgondolkodók találkoztak az első Alkotmánybíróságon, persze jelen volt a több évtizedes jogalkalmazói tapasztalat is.

Sólyom László az utolsó interjújában azt mondta, hogy ő már réges-régen elkészítette az önkényuralmi jelképek betiltását támadó indítványok ügyében a határozat tervezetét, de azért nem vitte a teljes ülés elé, mert úgy gondolta, hogy ez a liberális szellemiségű tervezet nem kapna már többséget ebben a testületben.

Ezt a kijelentést nem tudom cáfolni, de a döntés előtti helyzetre tekintettel azt is hozzá kell tennem, hogy megerősíteni sem tudnám.

Az első Alkotmánybíróság utolsó évében az ombudsmanok indítványával kapcsolatban Sólyom László egy olyan kérdésben került kisebbségbe, ami az alkotmánybíraskodás filozófiáját érinti. Jelenti-e ez azt, hogy az előző testület filozófiája az új testületben 1998 szeptemberében már csak kisebbségi álláspontként volt jelen? Lát-e különbséget a két felfogás és a két testület között? Le lehet-e vonni következtetéseket mindebből arra nézve, hogy miben lesz más a Nemeth-bíróság?

Kétségtelen, hogy ebben a döntésben a hatáskör kezelésének új szemlélete

TUDÓS ALKATÚ SZELLEMI SZABADGONDOLKODÓK TALÁLKOZTAK AZ ELSŐ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGON, PERSZE JELEN VOLT A TÖBB ÉVTIZEDES JOGALKALMAZÓI TAPASZTALAT IS.

nyilvánult meg. Úgy érzékelem, hogy a második Alkotmánybíróságban erőteljesen jelen van a jogpozitivistá fogékonyság. Ezt támasztja alá a mostani döntésünk a szervezett bűnözés elleni törvénycsomag felülvizsgálatáról, illetve ezen belül a kétharmados törvényekről is. Ezt sokan úgy értelmezik, hogy szembefordultunk a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvénnyel kapcsolatos korábbi alkotmánybírósági döntéssel. Szerintem ez nincs így. Abban a határozatban is egyértelműen kimondta az Alkotmánybíróság, hogy a kétharmados többséggel megalkotott törvényt egyszerű többséggel hozott törvénnyel nem lehet módosítani. Persze abban, hogy csak szikáran, formai szempontok alapján hoztuk meg a döntést, szerepe van az eljárásjogászoknak is. Ez a szemlélet érvényesül a hatáskör értelmezésében és az indítványok kezelésében is.

Változni fog-e az Alkotmánybíróság viszonya a politikához?

A testület nagyon határozottan fog távolságot tartani a napi politikától, de ez szerintem nem lesz változás, mert eddig sem voltunk közel a politikához. Nem lesz különbség abban sem a két bíróság között, hogy a politikailag hangsúlyos, vagy társadalmi hatásában jelentős alkotmányjogi problémát hordozó indítványoknál gyorsabban reagál majd az Alkotmánybíróság. A köztársasági elnök indítványának elsőbbsége az alkotmányon alapul, az egyéb soronkívüliséggel meghozott döntést, annak gyorsaságát persze mindig lehet politikailag is értelmezni. Ebből a szempontból az Alkotmánybíróság a jövőben is fog politizálni, azaz a nagy súlyú, jelentős kérdéseket nem fogjuk elfektetni. A parlament ülésrendjével kapcsolatos indítvány tárgyában hat hét után meghoztuk a döntést. A politikai érzékenységnek ez a fajtája inkább alkotmányos érzékenység, hisz éppen az állami főszervek alkotmányos működése motivál minket. Persze, amit eddig

elmondtam az nem változás, de azt gondolom, legfeljebb a politikával való kommunikáció szükséges minimumának megítélése változhat.